

תוכן עניינים

מבוא	3
1. מדינת הרווחה וחופשת הלידה	4
1.1 מקורה של מדינת הרווחה	4
1.2 חופשת הלידה כפועל יוצא של מדינת הרווחה	5
2. חופשת הלידה ומאפייניה	6
2.1 מאפיינים והתפתחות חופשת הלידה בעולם	6
2.2 חופשת הלידה בתצורתה הישראלית	7
3. השפעת חופשת הלידה על הסיטואציה הישראלית	8
1.1 אינטרסים מדינתיים מול אינטרסים משפחתיים	8
1.2 המשמעות הכלכלית וקבלת החלטות	9
4. סיכום	10
מקורות	11

מבוא

התפתחות מדינת הרווחה לאחר מלחמת העולם השנייה באה להציע פתרון אחר ומציאות שונה. מציאות המגלמת את היחסים בין האזרח לבין מדינתו. בקשר מחודש זה, במיוחד בתצורתו האירופאית, האזרח משלם מסים ונאמן למדינה, ואילו המדינה שואפת למלא את כל צרכיו, ובו בעת אף להשאיר את המשפחה ואת הקשר המשפחתי כמשני, לעומת מה שהיה בעבר. כידוע, מדינת הרווחה כשלה והחל משנות ה-70 החלה מדיניות זו להצטמצם במרבית המדינות בעולם, לרבות אירופה וגם בישראל, מותירות סוגיות ציבוריות רבות, כמו הטיפול בחסרי בית, בזקנים וחולים בחזרה לאחריות המשפחה, אשר מתמודדת עם מציאות חדשה (דורון, 2010).

אחת הסוגיות היותר מעניינות בהקשר זה של מדיניות רווחה והשפעה על אלו שמושפעים מאותה מדיניות, היא סוגיה בוערת זה כמה עשורים, המתייחסת לסיוע למשפחה אשר זה עתה נולד להם ילד חדש. תופעה זו הלכה ובערה בעשורים האחרונים עקב שינויים טבעיים שנעשו בהקשר של מעמד האישה מצד אחד ושל המצב הכלכלי מצד שני, אשר הביאו יותר נשים ללכת לעבוד וכך לקיים משק בית בו שני בני הזוג עובדים. כך, המדינה, כל מדינה בעלת מוטיב רווחתי, נדרשה לעמוד על השאלה האם וכיצד לסייע לאותם זוגות ומה המשמעות של סיוע זה (Blofield & Martínez Franzoni, 2014).

בישראל ובעולם, כפי שיפורט ויורחב בעבודה זו, קיימים צורות שונות של מדיניות רווחה שמטרתן לסייע, לעודד או שלא לעודד ילודה בקרב נשואים וזוגות צעירים. חופשת הלידה, הינה הדרך הנהוגה כיום לסיוע, כאשר משמעותה היא נתינת אפשרות לאישה לצאת לחופשה ממקום עבודתה, כאשר הוא מובטח בחוק, לכשתחזור. לעיתים חופשה זו מלווה במענק מקדים בעת הלידה, ולעיתים החופשה עצמה מכוסה בתשלום ולעיתים ללא תשלום שכזה. החלטות שכאלו בידי קובעי המדיניות, מייצרים השפעות מרחיקות לכת בדרך שבה הזוג מסוגל להסתגל למציאות החדשה והיקרה של תינוק חדש בחיק המשפחה, כאשר סוגיות הנוגעות בבריאות הילד מצד אחד, והרצון של בני הזוג בקריירה מצד שני, עומדות על הפרק (מנדל, 2013).

במסגרת עבודה זו אנסה לעמוד על אותם מרכיבים במדיניות והמשמעות שלה עבור זוגות צעירים. עבודה זו תתמקד בסקירת ספרות אשר תבקש להבין כיצד אורך חופשת הלידה הנהוגה בישראל (15 שבועות) משפיעה על החלטותיהם המשפחתיות והכלכליות של משפחות צעירות במדינת ישראל? (קרי, שאלת המחקר). באמצעות עיסוק במשמעות של מדינת הרווחה, של המאפיינים של חופשת הלידה, ועיסוק באינטרסים השונים של בני הזוג מצד אחד ושל המדינה מצד שני, אבקש להבין כיצד, בעיקר במקרה הישראלי, למדיניות זו יש השפעה כה רחבה על החלטותיהם של זוגות צעירים בישראל.

במדינת ישראל, ובאופן ייחודי מהמתרחש ברוב מדינות הרווחה באירופה, ישנה אופי, נטייה ואף מסורת שבה על רקע תרבותי ואף דתי, אשר מציב את המשפחה ואת ערך הקמת המשפחה כערך עליון ובעל חשיבות עצומה. הבנה של הדרך שבה יסודות תרבותיים אלו מתבטאים במדיניות חברתית ובעל אופי רווחתי יכול ללמד אותנו רבות כיצד ומדוע מדיניות במדינות שונות הינם כה שונות ומה המדיניות הספציפית במדינת ישראל יכולה ללמד על המתרחש בקרב הציבור הישראלי.

נוכח החשיבות העצומה של חופשת הלידה בכל משפחה צעירה, פרה סמינריון זה יכול להוות כבסיס לעבודות מחקר נרחבות יותר אשר ישפכו אור על התופעה ויוכלו לאפשר שיפור מדיניות ותמונה רחבה יותר.

1. מדינת הרווחה וחופשת הלידה

1.1 מקורה של מדינת הרווחה

מדינת הרווחה הינה הדרך המקובלת שבה נהוג לקרוא למדינות אשר בחרו בצורת מדיניות שמטרתה לסייע לציבור לקבל שירותים מסוימים ובעצם כך לדאוג לקחת על עצמם סוגיות כלכליות וחברתיות שונות שעד כה היו בטיפולם של גורמים אחרים. על פי רוזנהק (2007), בעבר, שני גורמים עיקריים היו אלו אשר דאגו באופן מסורתי לטיפול בחלקים החלשים יותר בחברה. אם ביתומים, אנשים בעלי מוגבלויות, אימהות חד הוריות וזקנים, בין היתר, היו בחזקת המשפחה, או בחזרת הקהילה. הקהילה והמשפחה, תלוי בתרבות הנתונה, נטו להיות אלו שדאגו לטפל באלו החלשים ולאפשר להם לקיים חיים נורמטיביים ככל האפשר.

עם זאת, לאחר מלחמת העולם השנייה, מדינות רבות בעולם, ובעיקר באירופה, חיפשו דרך להגדיל את החשיבות של המדינה בקרב הציבור ולהפוך את המדינה לכוז אשר נחשבת ונתפסת כחשובה יותר, ועל כן יש להגן עליה ולחזק אותה. כך, מדינות רבות בעולם יצרו מדיניות שבה תשלום מיסים מאפשר למדינה לקחת את האחריות ובעיקר להסדיר רגולטורית ולהסדיר סוגיות שבעבר היו שייכות לקהילה או למשפחה (דורון, 2010).

כך למעשה, נוצר המושג "מוצר ציבורי". מוצר ציבורי הינו מוצר ולרוב שירות (למשל, הוצאת דרכון הינו מוצר ציבורי של ממש) אשר חשיבותו הינה נתפסת בתור כזו שכל הציבור נצרך ונזקק לה, ולכן על הממשל לנצל משאבים של ממש מהקופה הציבורית כדי לספק לציבור מוצר זה. בעוד דרכון הוא מוצר שנוי במחלוקת נוכח הצורך הנוסף של הממשל לפקח על הוצאה של דרכונים מסיבות כאלו ואחרות, דוגמאות נוספות הם למשל הצורך בשורה של חיסונים לתינוקות, אשר ברובן ניתנות בחינם או במחיר סמלי לציבור עקב היותם מוצר ציבורי מובהק (Buchholz & Sandler, 2016).

למרות שמדיניות הרווחה אכן הטיבה עם הציבור, שורה של משברים כלכליים שתקפו את העולם כולו, בעיקר בשנות ה-70, יצרו שינוי מהותי וצמצום של ממש ביכולת (או ברצון, באופיו האסטרטגי) לספק מדיניות רווחה מלאה. כך למעשה, יש הטוענים כי מדיניות הרווחה קרסה, והממשלה פשטה ידיה מלהעניק סוגים רבים של שירותים ומוצרים ציבוריים, שעברו חזרה אל המשפחה ואל הקהילה, והשפיעו עליה בצורה מהותית, שכן הקהילה בתצורתה החדשה כבר איננה מאורגנת לקבלה מחדש את האחריות והסולידריות הנדרשת כדי לטפל בחלש ובנזקק (דורון, 2010).

כך למשל, אחת הדוגמאות המובהקות של צמצום של מדינת הרווחה היא תופעת חסרי הבית הקיימים במרבית הערים הגדולות. חסרי בית היא דוגמא לחוסר יכולתה של הקהילה לארגן ולסייע באופן רגולטורי באזרחיה, בעוד שלרוב חסרי הבית אין משפחות או יש משפחות שאין הם איתם בקשר. כך, הם נותרים במצבם הנפשע. בעשורים האחרונים, כדי להתמודד עם 'וואקום' זה שנוצר במציאת פתרונות למוצרים ציבוריים ומוצרים חצי ציבוריים, החלו לקום בארץ ובעולם עמותות וארגונים ללא מטרות רווח (NGO) אשר לוקחים על עצמם סוגיות ספציפיות או קהילות ספציפיות ולהן יש את המבנה המתאים ואת הידע המתאים כדי לספק לאזרח את השירותים להם הוא נדרש